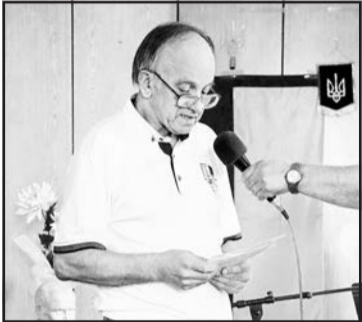

Українка українцям

27 серпня ц. р. в Словацько-українському культурно-інформаційному центрі в Пряшеві, де в сучасності діє і Ко-

▲ Концерт Олени Олійник відкрив інженер Андрій Яцканин, голова Регіональної ради СРУСР у Пряшеві.

ординаційний центр допомоги українцям – біженцям з України звучала українська пісня трохи інакше, ніж тут буває. Акція відбувалась з нагоди 31-ої річниці Дня Незалежності України.

В рамках циклу проекту НАША ДУМА – НАША ПІСНЯ аудиторія залу привітала співачку Олену Олійник, яка походить зі Золочівської громади Харківської області України. Сама вона виїхала з України із доньками. Її рідне місто лежить у самій фронтній зоні. Вони з підвалу, де ховались від ворожих стріл, слідували за новинами, за ситуацією. Думала про те, як вижити з того жаху, але і як допомогти й іншим, які потерпають від війни.

Тоді вирішила втекти з України, а опинилась у Словаччині. Тимчасово проживає у Новому Місті над Вагом. Її єдиним зброєю є гітара і голос. Сама вона співачка, брала участь у Всеукраїнському пісенному конкурсі «Червона рута», пісні ком-

Світова Федерація Українських Лемківських Об'єднань – міжнародна неурядова організація, яка об'єднує українські лемківські організації України, США, Канади, Польщі, Словаччини, Сербії і Хорватії.

Суб'єктами СФУЛО є Всеукраїнське товариство «Лемківщина» (ВУТЛ), Організація Оборони Лемківщини в США (OOL), Об'єднання лемків Канади (OLK), Об'єднання Лемків в Польщі (OLP), Союз русинів-українців Словацької Республіки, Союз русинів-українців Сербії і Союз русинів і українців Республіки Хорватія.

Останні роки стали для СФУЛО роком складних випробувань в умовах карантинних

понує з чотирнадцяти років. До повномасштабного вторгнення російських військ в Україну працювала начальником відділу культури і туризму у Золочівській громаді Харківської області.

У Словаччині організовує благодійні концерти, кошти з яких попадають на рахунки волонтерам, що допомагають потерпілим від війни землякам і благодійним фондам. Свої концерти провела в містах і селах Словаччини: Ілава, Пруське, Нове Місто над Вагом, Тренчанські Теплиці, а тепер і в Пряшеві.

Публіка, в якій було багато молодих українців, що в сучасності знаходяться в Пряшеві і кілька сімей з дітьми та й найчастіше відвідувачі програм, що їх організовує СРУСР в Пряшеві, була схвилована від емоцій, які до них доносили пісні Олени Олійник. Їх вона інтерпретує з єдиною думкою про свою Україну, пекло, де вмирають люди, а

вона своєю душею там – дома. Її пісні – це пісні про рідний край, про перше кохання, про волю і долю простого, щирого, надійного українця. Зміст її пісень є щира присвята захисникам, їхнім батькам. Де б вона не була, вертається до рідного дому, рідних порогів, її думки завше по-

▲ Оксана Олійник.

вертають її і останніх біженців до батьківщини, яку необхідно відновити, берегти її волю.

Одною з пісень репертуару – «Пісню – молитвою», хоче допомогати всій Україні, але головне рідному Золочеву. Пісня – молитва, за її словами, житиме вічно, вона щира і велична.

Єва ОЛЕАР.

▲ Погляд на частину відвідувачів концерту.

Конгрес СФУЛО

обмежень. Діяльність Федерації, як і інших громадських організацій, в цих непростих умовах вимагала новаторських підходів і сучасних методів роботи. Незважаючи на труднощі через пандемію, завдяки модерним засобам комунікації СФУЛО і впродовж цих критичних років продовжувала активну громадську діяльність. Багато заходів проводилося у вигляді відеоконференцій. Проведено віртуальні круглі столи, відеозустрічі, відеовітання ювілярів, засідання Президії СФУЛО та інші зібрання через зум і скайпзв'язок тощо.

Все ж чимало культурно-мистецьких заходів було скасовано або вони проводилися в умовах карантинних обмежень. Частина з них проведена в режимі онлайн.

На жаль, тиск коронавірусу не витримала голова СФУЛО Ярослава Галик, яка відійшла у вічність 25 березня 2021 р. Відтоді роботою СФУЛО керували заступники голови Марко Гованський із США та Стефан Клапик з Польщі. Тому одним із завдань VII конгресу СФУЛО, який відбувся 20-22 серпня 2022 р. в Новому Саді (Сербія) було обрання нового голови.

▲ Під час роботи конгресу.

▲ Офіційна програма вшанування 78-ї річниці Словацького національного повстання відбулася біля Меморіалу Подяки в Гуменному.

78 РОКІВ ТОМУ: «ПОЧНІТЬ ВИСЕЛЕННЯ» В Гуменному пригадали річницю ССП

78 років тому, 29 серпня 1944 року, рівно о 20:00 почало поширюватися конспірологічне гасло: «Почніть виселення»: це був сигнал, який поклав початок Словацькому національному повстанню (СНП). Бойові дії партизансько-патріотичних загонів Словацької армії проти гітлерівських військ повинні були відкрити і забезпечити вступ радянських військ на територію Словаччини. Повстання було одним із найбільших збройних виступів проти фашизму в Європі.

Ми передаємо значення СНП з покоління в покоління. Історичне значення говорять про те, що громадяни Словаччини принципово й енергійно дистанціювалися від гітлерівського фашизму. Історія чітко говорить про те, що коли людство, демократія та свобода опинилися під загрозою, жителі Словаччини відмовилися мовчати та були готові пожертвувати власним життям у боротьбі проти фашистського режиму.

В Гуменному офіційна програма

вшанування з нагоди 78-ї річниці Словацького національного повстання відбулася біля Меморіалу Подяки.

«Ми згадуємо події 78-річної давнини, коли наша країна, наш край і місто Гуменне зазнали суворих випробувань. Біля Меморіалу Подяки ми згадуємо важкі хвилини війни, а також героїзм, мужність і рішучість протистояти злій волі фашистської машини. Ми пам'ятаємо період, який увійшов в історію як Словацьке національне повстання. Його значення досі актуальне для всіх і бажано спрямувати його насамперед до молодого покоління», – зазначив у своєму виступі приматор міста Гуменне Мілош Меричко.

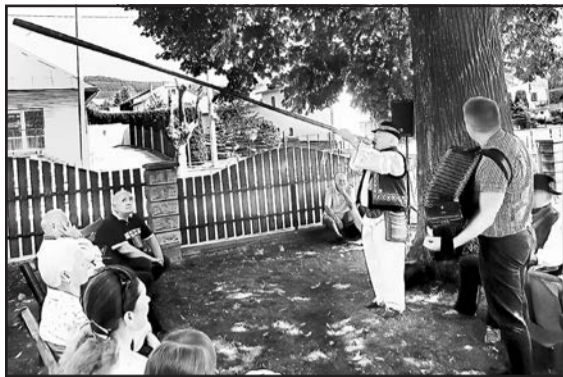
Музичну частину забезпечили Міський духовий оркестр «Хемлон», хор міста Гуменне. У церемонії допомагали військовослужбовці 2-ї механізованої бригади 21-го самохідно-артилерійського дивізіону в Михалівцях.

Мар'ян ШКУБА,
пресслужба міста Гуменне.

нули також місто Новий Сад, поклали квіти до пам'ятника Тарасу Шевченкові, який знаходиться на прекрасному місці на березі Дунаю (на фото), навпроти Петроварадинської кріпості і завітали до новоградського греко-католицького храму та клубу Союзу русинів українців Сербії.

Союз русинів-українців Словацької Республіки на VII конгресі СФУЛО представляли Павло Богдан і Віктор Бандурчин, які були обрані в Президію СФУЛО, та Микола Петришак.

Оберігаймо традиції предків

Село Орябина є в багато чому оригінальне. Цю свою оригінальність та автентичність намагається дотримати і у випадку фестивалю під назвою *Лізнавай і зберігай традиції своїх предків*, 27-й річник якого відбувся у дні 26 – 28 серпня цього року. Фестиваль відкрила старостка села Лівія Ковальчикова (на фото).

Крім головної програми, в неділю, 28-го серпня, домашні жителі та гості, які відвідали фестиваль, могли розважитися і повчитися на декількох супровідних акціях. Інтересною була, напр., лекція майстра Петра Трнки про синій набивний ситець – *modgotlač*, а також презентація способу виробництва такого полотна прямо на вулиці. Тут же можна було оглянути виставку фотографій народних крив цього регіону і купити бджолярські продукти, чи посмакувати колачі, які напекли орябинські сеньйори чи покуштувати смачні страви, з якими прийшли в Орябину предстаники партнерського села Орябини з Польщі. Інтересною була також бесіда про дрітарські традиції цього краю за участі представників Закарпаття. Організатори не забули ні про дітей, для яких підготували творчі майстерні

та різні забавні програми.

В головній програмі, крім домашніх колективів, виступили також гості із Закарпаття, уродженка Орябини Моніка Корманик із своїми дітьми, Івана Бріллова і Марія Мачошко та інші.

Не бракували в програмі фестивалю і покладання вінків до Пам'ятника визволення та традиційна ватра на Облазі.

Гостями свята в Орябині була делегація СРУСР, очолена головою Центральної ради Союзу Павлом Богданом.

—пб—
Фото Ладислава ЦУПЕРА.

Не тільки красивими словами...

Розвиткові та поглибленню українсько-словацьких літературних відносин сприяє і видання серії «Між Карпатами і Татрами», яка виходить в Ужгороді і засновником якої у 2001 році була Тетяна Ліхтей – письменниця, науковець, перекладач, доцент кафедри словацької філології Ужгородського національного університету.

Нещодавно появилася тридцять п'ятий випуск серії «Між Карпатами і Татрами». Як зазначається у вступі, уперше за понад двадцятиліття існування згаданої серії Генеральне консульство Словацької

Республіки в Ужгороді вирішило підтримати проект не тільки красивими словами, але і фінансово.

Автором тридцять п'ятого випуску «Між Карпатами і Татрами» є відомий сучасний словацький письменник Петер Карпинський і його твір «Тітка Аґата та її котяча сімка» у перекладі Тетяни Ліхтей.

І так українська малеча має змогу знайомитися з героями казкових історій дальшого словацького літератора – Петра Карпинського, якого читацька громадськість знає як письменника для дорослих, але і юних читачів. Крім того,

він створив цілий цикл радіо'ес, написав сценарії та реалізував постановки кількох десятків театральних вистав. Творчість Петра Карпинського завойовує і світового читача. Доробком митця зацікавилися, наприклад, у Тайвані: у 2020 році там китайською вийшла його книжка для дітей «Мед з крижаних квітів».

(яф)

▲ Вид на замок.

Вдалиий турпохід

Пряшівська українська радіостудія в 1978 році залучилася до проекту Чехословацького радіо «Rohlasová 25» (R-25), в рамках якого всі радіостудії в Чехословаччині (і наша пряшівська студія) паралельно організували туристичний похід довжиною 25 кілометрів. Наш ентузіазм видержав 5 років. Хоч наше радіо у Пряшеві проіснувало майже повних 55 років і стало дуже популярним не тільки серед русько-українських, в тому числі серед слухачів всієї Східної Словаччини, може, й те заважало декотрим після 1989 року «демократам», що його в Пряшеві зліквідували й перенесли в Кошиці.

Традиція турпоходу пропала. Але не в Пряшеві, коли пряшівська Первинна організація СРУСРу ч. 3, котра практично згрупувала колишніх працівників радіо, в 2004 році оновила традицію турпоходу, який було перейменовано на Р-70 з нагоди 70-ї річниці виникнення нашого радіо. Правда, вже в скороченому виді, залежно від вікової структури його учасників. Поступово залучилась до спільного організування туристичного походу й Міська організація ч.5 Об'єднання пенсіонерів Словаччини (JDS), членська база якої відповідає віку колишніх працівників радіо.

Цього року, 1 вересня, ми зорганізували вже Р-88, на той раз відвідали замок Маковиця біля Зборова в Бардіївському окрузі, щоб додержати традицію. Таж ми дотепер відвідали всі замки в околиці Пряшева, декотрі і декілька разів. Але на Маковиці ми були перший раз.

В Бардієві нас дуже щиро привітали члени Регіональної ради СРУСР Микола Деніс, Марія Імтер та Ян Цупер, котрі разом з нами подалися пішком на старовинну Маковицю.

На початку походу Павло Богдан, голова ЦР СРУСР, ознайомив нас з історією походу і трохи нас похвастував. Було що оглядати. Про історію замку нам розказав Владімір Камінський, голова громадського об'єднання по збереженню Зборовського замку (Маковиці). Під Маковицьке панство належало 114 поселень Бардієвщини та Свидниччини. Той замок відвідала й президентка Словацької Республіки Зузана Чапутова та багато інших визначних людей.

Хоч був святковий день, добровільні працівники цього об'єднання оновлювали каміні мури, малі діточки носили у відерцях пісок. Помагали їм й туристи, які відвідали той замок, в тому числі і ми. На знак подяки ми заспівали відому серед народу пісню *Коли муровали білу Маковицю*, а при відході з замку кожний подарував добровільний фінансовий внесок.

Велика подяка належить всім, хто оновлює наші історичні пам'ятки для наступних генерацій. Це велике багатство нашого суспільства і його ми повинні зберігати. Оскільки була і сприятлива погода, з прекрасними враженнями ми вертались до Пряшева і пообіцяли, що наступного року знову повторимо туристичний похід.

Петро БЕГЕНІ.

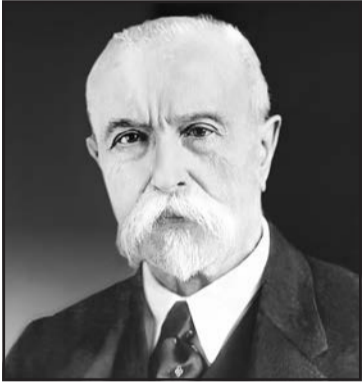

▲ Спільне фото учасників походу.

Про діяльність Союзу русинів-українців Словацької Республіки, чим живе українська громада Словаччини, що друкує українська преса Словаччини – газета «Нове життя», журнали «Дукля» і «Веселка» – можна довідатись, відкривши фейсбук чи вебсторінки:
<https://www.facebook.com/rusiniukrajincislovenskejrepubliky/>
<https://ukrsvit1.com.ua/zmi>
<http://ukrajinci.sk/novezytta.html>

Ставлення першого президента Чехословацької Республіки Томаша Гарріга Масарика (7.3.1850 – 14.9.1937) до українців стоїть в полі зору дослідників і сьогодні. Малодосліджені факти приносить Оксана Пеленська (Прага), а з наших дослідників – Микола Мушинка. З нагоди 85-річчя з дня смерті Т. Г. Масарика публікуємо декотрі відомості.

Ред.

▲ Перший президент Чехословацької Республіки Томаш Гарріг Масарик (7.3.1850 – 14.9.1937).

Ще як депутат австрійського парламенту Т. Г. Масарик взяв участь у дебатах доповіді польсько-українських відносин у Львові й у великій промові (25 травня 1908 року) виступив на захист прав українців.

Під час свого перебування в Україні (1917–1918) Т. Г. Масарик організував легіон із полонених чехів і словаків. Уклав угоду з урядом Української Народної Республіки про екстериторіальний статус ле-

Томаш Гарріг Масарик і українці

гіону. Після укладення Брестського миру анулював цю угоду (легіон зберігав нейтралітет під час радянсько-української війни і виїхав з України на Далекий Схід). Масарик, незважаючи на свої русофільські настрої, виявляв симпатії до українського національного руху. Був знайомий з Іваном Франком. Під час перебування у США (травень – листопад 1918) організував спілку емігрантів, які представляли народи Австро-Угорщини. До її складу увійшли, зокрема, Мирослав Січинський, Лонгін Цегельський – від українців та Григорій Жаткович від русинів. На підставі угоди з Угро-Руською Радою в США Закарпаття включено до складу Чехословацької Республіки 1919 року.

Ставши президентом Чехословаччини, Масарик підтримував діяльність українських емігрантських груп у Празі та інших містах, допоміг відкрити і забезпечив фінансовою підтримкою празькі Український вільний університет (1921) і Вищий педагогічний інститут імені Драгоманова (1923), Українську господарську академію у Подєбрадах (1922), Українське історично-філологічне товариство (1923). Підтримував працю українського археолога Івана Борковського, зустрічався з Володимиром Винниченком, Михайло Грушевським, був знайо-

мий з Євгеном Петрушевичем, Дмитром Антоновичем, Іваном Горбачевським та цілим рядом інших українських діячів.

У 1998 році Микола Мушинка в «Науковому збірнику Музею української культури» (21) опублікував документи з архіву Т. Г. Масарика, деякі з яких проливають світло на три національні напрями і мовні питання, які панували в середовищі закарпатських українців (русинів).

Лист президента Т. Г. Масарика міністру закордонних справ Едуарду Бенешу від 30 квітня 1919 року

Т. Г. Масарик не погоджується з твердженням Крамаржа, що на Закарпатті живуть «росіяни» /Rusi/ і вважає його погляди консервативними. На його думку, перепис населення доведе, що переважна більшість населення висловиться за українську орієнтацію і результати перепису будуть вирішальними. Російську мову можна буде запровадити у школи лише як факультативну у вищих класах.

[...] Včera u mne byl také Lotocki (письменник, громадський і політичний діяч – прим. ред.), bývalý administrátor Haliče. Dr. Štěpánek (політик і публіцист – прим. ред.) Vám dá referát.

Dr. Kramář (чехословацький політик-русифік, голова першого уряду ЧСР) rozčileně telegrafoval o «Rusech» karpatských. Střehu vývoj věcí. Rozdíl je v tom, že tam máme frakce Rusů, t.j. Velkorusů, vcelku reakční politickou tendenci. Bude oříšek, jak upravit jazyk ve školách, úřadech a obcích, které se vysloví pro velkoruštinu. Ohromná většina bude pro ukrajinštinu. Snad fakultativní většinu ve vyšších třídách tam, kde se o to budou hlásit? O úřadech nevím jak. Musíme vyčkat sčítání, kolik se pro ruštinu rozhodne a v jakých městech.

Dr. Kramář snad bude myslit zavést ruštinu vůbec? Problém je dále, když okupujeme Rusínsko, kde budou hranice Slovenska a Rusínska? Budou historické /dá se to zjistit?/ nebo etnografické? Budou spory mezi Slováky a Rusíny. Dal jsem Šrobárovi pokyn, aby se sporům předešlo.

Váš T. G. Masaryk

Інтересні відомості містить також лист закарпатського військового і політичного діяча Євгена Пузи президентові Т. Г. Масарика від 22 серпня 1919 р. Йдеться про протест проти порушення Паризького мирного договору, згідно з яким Чехословаччина повинна дати Закарпаттю автономію, не директорію. Президент директорії Г. Жаткович на керівні пости ставить га-

лицьких москвофілів, яких потрібно звільнити. Закарпатські русини на Міровій конференції в Парижі домагались воз'єднання з Україною, а приєднання до ЧСР прийня-

▲ Погруддя Т. Г. Масарика в Ужгороді.

ли лише під умовою надання їм автономії. Закарпатські русини вважають себе складовою частиною українського, не російського народу, тому протестують проти того, щоб їх репрезентували антиукраїнські сили. На керівні посади в Закарпатті потрібно ставити представників місцевої інтелігенції.

Дж.: Науковий збірник Музею української культури, № 21, стор. 143 – 151; вікіпедія.

Олену Мандич вважають найвідомішою українською скульпторкою в Словаччині (26. 9. 1902, Дюлафалва (Gyulafalva, нині Giulesti), Румунія – 12. 3. 1975, Кошиці). Відома також як портретистка, авторка пам'ятників і монументальних композицій. Досі найгрантовніше життя і діяльність висвітлив Владислав Грешлик в журналі «Дукля» за 1987 рік.

Народилась вона в учительській родині (дівоче прізвище Шіналі). У 1921-1922 рр. навчалась в Художньо-промисловій школі в Празі в майстерні відомого чеського скульптора Йозефа Маржатки (1874-1937) і скульптора, майстра кераміки Гелени Іоновой (1884-1962), у 1922-1925 рр. навчання продовжила в празькій Академії

▲ Олена Мандич.

мистецтв в майстерні видатного чеського скульптора Яна Штурси (1880-1925). У 1926 р. й 1930 р. здійснила студійні подорожі до Німеччини, Франції та Італії. Після повернення до Чехословаччини жила в Мукачеві й Празі.

На міжвоєнний період припадає розквіт її творчості, найбільших успіхів досягла в скульптурі. Вона – авторка ряду скульптурних портретів відомих політичних і громадських діячів – президента Чехословаччини Томаша Гарріга Масарика (у липні 1927 р.

працювала над портретом президента протягом 5 сеансів у президентській резиденції – замку

▲ Скульптура Т. Г. Масарика.

в Ланах, що неподалік Праги), портретів історика та етнографа Юрія Жатковича, політичного діяча Адольфа Добрянського та ін., а також жанрових композицій «Вівчар» (1926 р.), «Лісоруб» (1926 р.), «Карпаторуська пісня» (1930 р., бронза, закуплена Міністерством освіти Югославії), в яких проявилися симпатії й живий інтерес до життя українців Закарпаття.

Учасниця мистецької карпато-русської виставки у Пряшеві в 1927 р., на якій представила скульптури «Кубанський козак» (бронза), «Жіночий акт» (мар-

мур), «Голова хлопчика» (мармур, закуплена Канцелярією президента Чехословаччини). Авторка знаку-емблеми на залізничному вокзалі моравського міста Оломоуць (1938 р.). За проєктом О. Мандич у 1928 р. в Ужгороді встановлено пам'ятник Томашу Гаррігу Масарикові (бронза, був демонтований під час Другої світової війни відступаючою нацистською армією). В 1945 р. пам'ятник дістався до рук Червоної Армії, яка передала його м. Граніце на Мораві, де він у 1946 р. був встановлений на міській площі. Однак у 1968 р. під час окупації Чехословаччини військами Варшавського договору пам'ятник був остаточно демонтований, його подальша доля невідома. Авторка пам'ятника священикові й поетові Олександрові Митраку (бронза), відкритого у 1931 р. в Мукачеві. Серед найвідоміших монументальних творів також пам'ятник просвітану, письменнику і церковному діячеві Олександрові Духновичу (бронза), встановлений у 1933 р. в Пряшеві.

Під час війни захворіла, з родиною жила спочатку в Мукачеві, потім у Будапешті, в 1945 р. переїхала до міста Кошиці, до творчої роботи не повернулася, заради заробітку працювала продавцем, а також бухгалтером. Твори зберігаються в Музеї української культури у Свиднику.

Дж.: Україна поза Україною», 2019.

▲ Скульпторка біля пам'ятника Олександру Духновичу.

▲ Пам'ятник Олександрові Духновичу був встановлений у 1933 році в Пряшеві. За рішенням місцевих властей скульптуру і вступереч волі української громади було перенесено з центру міста на набережну ріки Ториси (Площа О. Духновича).

▲ Скульпторка у 25 років моделювала президента. Під час роботи викликло і кілька самостійних портретів Т. Г. Масарика.

